

Ilya Nikolajevič Goleniščev-Kutuzov, Sredněvěkovaja literatūra Italiji, Moskva, Nauka 1972, str. 308.

I. N. Goleniščev-Kutuzov podal v této knize přehled literatury téměř celého tisíciletí (300 až 1300), a to tisíciletí literární vědou nejméně probádaného. Byl si vědom, že zaplňuje mezeru v sovětském literárním bádání: vyšel proto zejména z výsledků současné zahraniční mediévistiky, fakta ovšem analyzuje z marxistických metodologických pozic.

Autor publikaci rozdělil na pět velkých oddílů: — Úpadek západořímského impéria a vznik středověku, latinská literatura 4. a 5. století a její vliv na středověkou kulturu — Latinská literatura středověké Itálie — Kultura a literatura Itálie vrcholného středověku (11.—12. stol.) — Vznik italské literatury — Próza ducenta. V historickém úvodu k prvnímu období se snaží najít specifické prvky, jimiž je tvořen přechod k nové, středověké, dějinné epoše (str. 25—27). Zabývá se pak latinskou literaturou 4. a 5. století — období, které většinou obsahují ještě i výklady o antické literatuře: Goleniščev však v díle Ausoniové, Claudianové, Namatianové, v Ammianu Marcellinovi, Makrobiovi a Martianu Capellovi zdůrazňuje to, co napovídá nový směr vývoje v literatuře a co mělo zvláštní vliv na středověk. V kapitole o křesťanských spisovatelech, o nichž např. Tronskij ve svých Dějinách římské literatury už nemluví, probírá nejprve poezii (zde polemizuje — str. 64 — s názorem W. Meyera na původ středověké přízvučné poezie), pak prózu: z apogetů je mu nejzajímavější postavou Arnobius, u nás tradičně přehlížený, pro svůj vztah k Lucretiovi (str. 74—75; v této souvislosti klade autor obecněji málo zkoumanou otázku Lucretiova osudu ve středověku); všimneme si rovněž, že Minucia Felika klade Goleniščev už zcela samozřejmě do 3. stol. (str. 73); ve výkladu o Augustinovi je zajímavý souhlas sovětského autora s Troeltschem v názoru, že v De civ. Dei nemáme hledat filosofii dějin, že dílo je architektonicky neucelené a skládá se z řady esejů (str. 89) — Goleniščev pak sám dodává (str. 92), že jde spíše o první středověkou utopii. Nově nám patrně bude znít i zjištění (podle Ch. Davise, 1957), že Paulus Orosius se v podstatných věcech lišil od Augustinovy koncepce a že právě tyto jeho odchylky měly význam pro genezi politických idejí italské renesance (str. 96).

Kapitola o latinské literatuře středověké Itálie se skládá z výkladu o době Theodoricha Velikého (která vedle Boethia vrcholí Benediktem a Cassiodorem, zakladateli už skutečně středověkého křesťanství), o epoše langobardské (obsáhla pozornost je zde věnována Řehoři Velikému, který už dlouho přitahoval ruské badatele a který měl podle Goleniščeva v jednom ohledu svou vulgarizaci augustinismu určující význam pro budoucí směr křesťanské dogmatiky — str. 143; v polemice s některými současnými italskými historiky zdůrazňuje autor — str. 149 — velký vliv irských učitelů na středověkou kulturu Itálie) a posléze karolinské a ottonské (termín „renaissance“ považuje Goleniščev za nepřipadný — str. 169); zde upozorňujeme na autorovo zdůraznění neprávem opomíjené postavy italského erudita Anastasia Bibliothecaria (str. 160—163), jehož překladatelská činnost zprostředkovala Západu leccos z tehdy jazykově nedostupné Byzance.

V oddíle o italské kultuře a literatuře vrcholného středověku, ovlivňovaného již systematicky Byzancí a charakterizovaného mj. vznikem universit, křížáckými výpravami a v literatuře francouzským a provencálským prvenstvím, je nám jako vrcholná osobnost představen Pietro Damiani, čteme o montecassinském okruhu (zejm. Alberikův traktát o teorii literatury), o epické básnické tvorbě, o historické próze aj.

Velmi zajímavá — snad i svou spíše romanistickou látkou — je kapitola „Vznik italské literatury“, výklad o nejstarších památkách italtštiny. V kapitole o próze ducenta je pak věnována pozornost nejobsáhlejší souboru „Legenda aurea“: autor příležitostně nachází souvislosti mezi italskou a pozdější ruskou hagiografií (str. 206, 224; legenda o Baarlamu a Josafatovi) a lituje spolu s D. Š. Lichačevem (str. 224), že se sovětská věda tak málo věnuje této velké oblasti středověké tvorby. — Zatímco o velkých církevních autorech 13. století Bonaventurovi a Tomáši Akvinském je řeč jen jakoby na okraji (str. 199), dovidáme se podrobně o kronice Salimbenové, důležité pro minoritaský joachimismus, o zástupcích učené latinsky psané prózy, o francouzsky píšících Brunetto Latininu a Marku Polovi. Poslední stránky výkladu pojednávají o italské próze 13. století (zde postrádáme aspoň zmínku o literární činnosti Františka z Assisi a jeho okruhu).

Ačkoli se autor ve shodě se svou periodizací (str. 9), dělíci starší evropské dějiny na středověk (5.—12. stol.) a dále na prerenesanci a humanismus (13.—16. stol.), chtěl věnovat pouze první z uvedených epoch, shledal nutným dotknout se též otázek vzniku národní literatury a dát přehled činnosti spisovatelů 13. stol. Výklad tedy, jak si čtenář sám všimne, zasahuje na některých místech posledních kapitol knihy až do 1. pol. 14. století.

Z řečeného je už dostatečně zřejmé, že Goleniščev nepodává jen školský — byť na vysoké úrovni — výklad, ale že si všíká bílých a problematických míst, že leccos sám řeší a často polemizuje. Zvláště vážít si můžeme jeho smyslu pro pokrokové tradice starověkých a středověkých autorů: nikde neopomene vystopovat a uvést, jakou roli sehrál to či ono dílo v pozdějším kultur-

ním vývoji až do nejnovější doby, a to s přesností, jaká svědčí o vzácné seřetlosti (u Boethia by snad bylo možno doplnit o Alana ab Insulis a Jeana Gersona). Za zmínku stojí i to, že není opomíjeno ani naše prostředí, jak tomu mnohdy bývá v západní literatuře (pouze na str. 49 u výčtu jazyků, do nichž byla přeložena *Historia Troiana*, čeština uvedena není): z Ammiana Marcellina (str. 54) ví Goleniščev o vydavatelské činnosti Zikmunda Hrubého z Jelení, na str. 84—85 mluví o vztazích (Emauz, Jan ze Středý) k domnělému Slovanu Hieronymovi v Praze Karla IV., augustinský eschatologismus (str. 92) má pro něj souvislost s myšlenkami husitských hymnů.

Nakonec připomeňme, že autor zemřel v r. 1969. Knihu připravila k vydání I. V. Goleniščeva-Kutuzova, která byla rovněž spoluautorkou kapitol o langobardské epoše a o próze ducenta. — Publikaci doprovázejí reprodukce jednotlivých stránek a miniatur, z velké části uveřejňované po prvé, z kodexů 6.—15. stol. italské provenience, chovaných v knihovně Saltykova-Ščedrina v Leningradě, a ilustrují ji rovněž portréty středověkých spisovatelů a obrazy na středověké náměty od malířů gotiky a renesance. Máme tak před sebou knihu, která zaplňuje mezeru nejen v sovětské odborné literatuře. Sáhnu po ní rádi a s užítkem i naši odborníci a studenti a snad i širší veřejnost.

Jana Nechutová

Archeologická prospekce a geofyzika

V posledních letech mimořádně roste zájem o použití geofyzikálních metod při průzkumu mělkých podpovrchových vrstev i pro účely archeologie, jmenovitě archeologické prospekce. Jde hlavně o metody elektroodporového profilování, magnetometrii, seismiku a elektromagnetické indukční hledače. Jednotliví odborní pracovníci a případně i pracoviště provádějí však své výzkumy izolovaně, rovněž publikace výsledků není vždy dostupná, což vše velmi nepříznivě brzdi metodický pokrok.

Další vývoj moderních prospektorských metod v archeologii může podstatně ovlivnit intenzivní výměna informací mezi geofyziky, pracujícími v tomto oboru, a jejich konfrontace se zájmy archeologických institucí ČSSR. Proto byla z podnětu Čs. společnosti archeologické při ČSAV, Geofyziky n. p. Brno — závod Praha, a Prehistorického ústavu Karlovy university svolána celostátní porada o použití geofyziky v archeologické prospekci. V prostorách Prehistorického ústavu UK se ve dnech 1. a 2. března 1973 sešlo na 20 odborníků — geofyziků a 30 zástupců různých archeologických institucí z celé republiky. Počet zájemců musel být pro omezené ubytovací a jednací prostory redukován, ale i tak sama účast a velký zájem svědčí o potřebnosti a nutnosti i správnosti rozhodnutí pořadajících složek.

V intenzivním jednání bylo předneseno celkem 15 referátů a diskuzních příspěvků, převážně metodické zaměřených na problémy, které byly v minulých letech úspěšně řešeny. Pro informaci uvedeme aspoň názvy některých příspěvků — v závorce je jméno referujícího odborníka:

- Přehled současného stavu využití geofyzikálních metod v archeologické prospekci ve světě (dr. V. Bárta)
- Dosavadní geofyzikální prospekce na Slovensku (dr. V. Gajdoš)
- Seismické metody prospekce (dr. L. Hrdlička)
- Použití geofyziky na lokalitách hradištního typu (prom. geolog T. Pavlík)
- Aplikace prospektorských metod na Tršisově a Minicích 1972 (prom. chem. A. Vydrová)
- Aplikace indukčních hledačů (detektorů) v archeologickém průzkumu (dr. Z. Weber)
- Magnetometrická prospekce železářských pecí lokality Mšec (ing. M. Soudný)
- Užití protonového magnetometru při zjišťování průběhu příkopů na sídlišti kultury nálevo-vých pohárů v Makotřasích (dr. E. Pleslová)
- Souprava EOM a její využití v archeologickém průzkumu (ing. J. Flégr)
- Geoelektrické měření na mohylách u Protivína (dr. P. Bláha)
- Příspěvek k průzkumu podzemních dutin v okolí hradu Veverčí (dr. V. Hašek)
- Elektromagnetická metoda prozařováním pro studium nehomogenit (kaveren) mezi dvěma vrty (ing. J. Kašpar).

I z neúplného přehledu metodicky zaměřených příspěvků jasně vyplývá užitečnost a potřeba rozpracování vhodných geofyzikálních měřicích metod pro účely archeologického průzkumu. Svědčila o tom i velmi živá diskuze účastníků nejen ve vymezených časových údobích, ale i o jednotlivých přestávkách mezi jednáním i večer při společenském setkání. Užitečné podněty z příspěvků i z jednání plně byly pojaty návrhovou komisí do usnesení, ze kterého vyjímáme nejdůležitější pasáže:

„... Přednesené referáty i diskuzní příspěvky ukázaly, že i v ČSSR byly geofyzikální metody v posledních letech aplikovány s velmi dobrými výsledky. V zájmu udržení kontaktu, rozvinutí